

Gudstjeneste med demens

Sonja Nicolaisen, sognepræst i Hundslund og Torrild, hjemmeplejepræst i Odder Kommune

I godt og vel seks år har der været afholdt gudstjenester med demente i Odder kirke. Med otte-ni gudstjenester om året er det efterhånden blevet til en halvtreds stykker, og det har givet mange stjernestunder. Det har også givet stor erfaring med det at afholde gudstjenester med demente, og de erfaringer er jeg, som den gennemgående

præst gennem alle årene, blevet bedt om at dele med læserne af dette nyhedsbrev.

Men lad mig lige kommentere artiklens overskrift! Den er selvfølgelig ikke tilfældig, og jeg tænker ikke på indholdet, men på formuleringen. Egentlig havde jeg først skrevet "Gudstjeneste med mennesker med demens", for det er det, det handler om. Vi holder gudstjeneste *sammen med* mennesker, som lider af sygdommen demens. Vi holder ikke gudstjeneste for nogen, nej, vi er sammen om det, og vi er alle mennesker for Guds åsyn, uanset helbreds-mæssig habitus. Men den oprindeligt tænkte overskrift blev for lang og tung – derfor blev det den ovenstående. Disse sproglige overvejelser udtrykker samtidig, hvad gudstjeneste med demente handler om, nemlig nærvær og tæt fællesskab.

De første tanker om sådanne gudstjenester opstod i det tidlige forår 2009. Kirkens organist, hvis mand havde lidt af demens og var død året før, havde erfaret, at det at deltage i en almindelig gudstjeneste var en prøvelse for ham, og dét skønt han var tidligere præst. De mange mennesker, bænkenene, de lange salmer, de mange ord og orgelmusikken gjorde ham urolig, og han kunne ikke være i det. Den form for gudstjeneste, som for almindelige kirkegængere er en lise for sjælen, blev en rystelse for ham, og det var svært

for ham at falde til ro bagefter. Jeg kom ind i billedet, fordi organisten og jeg kendte hinanden fra de gudstjenester på kommunens plejehjem, som jeg på skift med mine kolleger stod for, og som hun spillede til. På et tidspunkt stod jeg for en gudstjeneste på et plejehjem, hvor hun deltog sammen med sin mand. Det var en gudstjeneste, hvor jeg havde velduftende olie med, som jeg gned en dråbe af ud på deltagernes hænder. Det passede til den bibeltekst, jeg prædikede ud fra.

Organistens mand døde i 2008, og i begyndelsen af 2009 spurgte hun mig, om jeg ville være med til at holde gudstjeneste med demente. Det skulle foregå i Odder Kirke, fordi kommunens plejehjem alle ligger i Odder by. Det betød, at idéen lige skulle stemmes af med provst og kolleger først, for Odder Kirke er ikke "min" kirke. Men alle var med på ideen, og i september 2009 var vi klar til at holde den første gudstjeneste af slagsen, efter at vi havde fået en god kontakt til kommunens demenskoordinator samt personale og ledelse på plejehjemmene. En lille folder beskrev tilbuddet, og det blev præciseret, at gudstjenesterne blev holdt på de dementes betingelser, at pårørende var meget velkomne til at deltage, og at vi gerne ville have tilmelding på forhånd.

Dette sidste er usædvanligt for gudstjenester, men det er godt for os at vide på forhånd, hvor mange der deltager, så vi ved, hvordan vi skal

placere os i kirken. Desuden kan vi begynde gudstjenesten, når alle deltagere er kommet, og ikke når klokkeslettet er kommet. Derved undgår vi unødigt ventetid.

Den septemberdag, en onsdag kl. 14.15 (tidspunktet var afstemt med plejehjemmene, så det passede ind i deres daglige rutine), da den første gudstjeneste blev holdt, glemmer jeg aldrig. For det første fordi det var fantastisk at se og mærke deltagernes glæde ved at komme i et rum, hvis lugt og udseende de genkendte, at se og mærke det ledsagende personales glæde og engagement ved at være sammen med deres beboere om denne oplevelse, og så – det må jeg også sige – ved at erfare, at noget af det, vi gjorde i gudstjenesten, slet ikke duede! Men rigtig meget gjorde, heldigvis!

Vi kastede os så at sige ud i det efter selvfølgelig at have talt om på forhånd, hvad vi skulle gøre. Vi gjorde erfaringer, lærte, flyttede os, ændrede på mange ting, og i dag, efter ca. 50 forsøg, synes vi, at vi har fundet en form, der er god, og som alle kan være i. Vi, organisten og jeg, har været på et enkelt kursus på det, der nu hedder FUV (Folkekirkens Undervisnings- og Videnscenter) i Løgumkloster, hvor vi fik nye ideer og mere viden om, hvad demens er, og hvordan man kan nå ind til de dele af de dementes hjerne, som stadig er helt intakt. I dag holder vi gudstjenester, hvor også kirketjeneren med sit engagement og sin indsats spiller en vigtig rolle som deltager i gudstjenesten. For det skal nemlig understreges, at alle er deltagere i gudstjenesten og sidder med i kredsen: Ledsagende personale, demente, pårørende, organist, kirketjener og præst. Vi er sammen om at fejre gudstjeneste.

Jeg vil skitsere, hvordan vi gør, og det vil jeg gøre i punktform, for overskuelighedens skyld:

- Klokkerne ringer, når deltagerne begynder at ankomme. Kirketjener, organist og præst er klar til at tage imod og hjælpe alle på plads.
- Vi sidder på stole i rundkreds i et sideskib, hvor et lille bord med hvid dug, lys og blomster, eller andre vækster fra årstiden, gør det ud for alter.
- Mellem hver anden stol står der små taburetter, som vi lægger salme hæfter og små trækors på.
- Salmehæfterne indeholder ca. 40 af de mest kendte salmer, kortet af så de ikke fylder mere end en side.
- Jeg har præstekjole på – for genkendelighedens skyld!
- Jeg forsøger at holde mig på en stol tæt ved det lille alter, men nogle gange flytter jeg rundt i kredsen, måske fordi min stol er blevet "taget" (det må man også være forberedt på).
- Vi lytter til klokkerne, når alle er på plads i kredsen. Når klokkerne har ringet det sidste slag, markerer jeg, at gudstjenesten begynder.
- Vi synger første vers af "Den signede dag", udenad! Deltagerne kender den, i hvert fald de demente! Vi synger alle salmer à capella, dvs. uden musikledsagelse.
- Herefter spiller organisten et stykke på orglet, gerne noget langsomt og blidt. De urolige sind spilles på plads!
- Gudstjenestens led og rækkefølge er genkendelige fra de gudstjenester, som er gemt i de dementes erindring. Der er læsning, der er fortælling (kort), der er trosbekendelse (hvorunder vi har de små trækors i hænderne), der bedes Fadervor, velsignelsen lyses. Det rituelle er vigtigt, for det er ritualerne, der er gemt i kroppen og erindringen på de demente. Forløbet er det samme fra gang til gang, men salmer og tekster varierer og lægger sig op ad årstid, højtid eller et tema.
- Fredshilsen til hver enkelt deltager afrunder gudstjenesten. Det sker med håndspålæggelse, hvor jeg går fra deltager til deltager, mens organisten synger for på "Må din vej gå dig i møde". Verset synges

flere gange, og når jeg har været kredsen rundt, synger vi det en sidste gang, mens vi holder hinanden i hænderne kredsen rundt.

- Vi slutter med at synge "Altid frejdig når du går", og så byder kirketjeneren på småkager (smørbagte, af kirkens frivillige) til allersidst, mens vi får en lille snak om kagerne, vejret, pynten på bordet, dagen og om, hvad der nu falder for.
- Derefter siger vi farvel, og deltagerne tager hjem.

Vi har været sammen i ca. 45 minutter, og det har været 45 intense minutter. Der har været glimt i deltagernes øjne, øjenkontakt, øjeblikke af opmærksomhed og genkendelse, stemmer har blandet sig med min og har sagt med på både trosbekendelsen og Fadervor (rytmen er vigtig), og der er blevet sunget med på salmerne. Den kristne børnelærdom, som de demente har fået ind med modermælken, er en kilde, som de nu kan øse af. Pårørende, som engang imellem deltager, fortæller, at det er en meningsfyldt måde at være sammen med deres demente mor, far eller ægtefælle på. Personalet på plejehjemmene flokkes om at være dem, der skal ledsage de demente til gudstjeneste. Siger de! Og det er fordi, der er så mange stjernestunder – øjeblikke af intensitet, hvor et sted i de dementes sind åbner sig, og vi kan se det menneske, som gemmer sig bag demensens slør.

Løsenet er ro, langsomhed, genkendelighed, nærvær, nærvær, nærvær og så, ikke mindst, erindring, både kroppens og hjernens. Det er de dementes erindring, vi tager udgangspunkt i, og for den nuværende generation af ældre med demens er der masser af erindring at bygge på og finde ind til, når det er gudstjeneste, vi er sammen om. Kirkerummet vækker erindringer i de demente, og de føler sig hjemme i det. De skal bare have hjælp til at komme derhen, og en i hænderne til at hjælpe sig.

